

PEDRO DE YRIZAR:
MORFOLOGÍA DEL VERBO AUXILIAR BAJO-NAVARRO
ORIENTAL: I, II, III
Aurkezpena/Presentación

Bilbo, 2002ko urriaren 8a.

Koldo Artola

Egun on, jaun-andreok:

Gaurko egunean Euskaltzaindiaren Bilboko egoitza nagusi honetan Pedro de Yrizar jaunaren *Morfología del verbo auxiliar bajonavarro oriental* izenburuko lana aurkeztera gatoz.

D. Pedro, adinak dakarkion nekea dela-eta, Madrileko bere etxean hona ezin etorririk geratu bada ere, izpiritualki, gure artean beti bezain presente sentitzen dugula esatea egia osoa da. Haren familiartekoen presentzia ere nabarrena da, ezin baitzitekeen bestela, hauen artean, gertueneko senide gisa, Pedro Ramón eta Iñigo semeak eta honen emazte Amalia gure artean ditugula.

Ricardo Badiola elkarte honetako partaide eta lan honen argitalpenerako arduradunak izan du ni hona etortzeko ideia, zuei hitz batzuk zuzentzeko gomita egin didala.

Bat-batean badirudi, gauza hauetan eskarmenturik ez duen lagun batenzat, hau bezalako eginbeharrak konplikatu xamar izan behar duela, baina tira, ezin atzera egin, are gutxiago asko miresten eta maitatzen den lagun bati buruz hitz batzuk esateko inori aukera ematen zaionean.

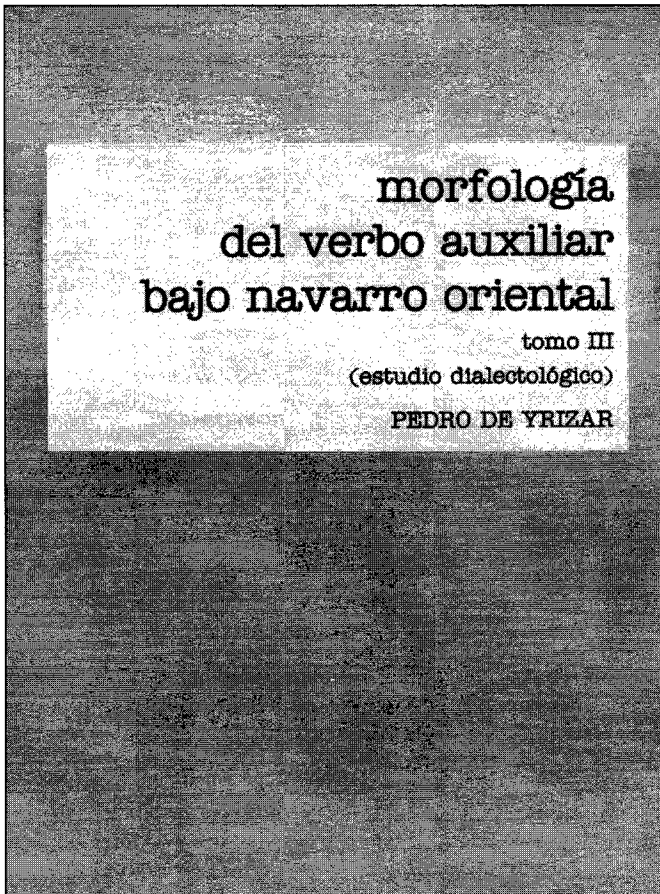
Baina horretarako ere, agian, haren eta nire arteko harremana noiz eta nola hasi zen adierazteko hitz batzuk esan beharko nituzke. Entzuleak barkatuko ahal dit, zalantzarik gabeko protagonista D. Pedro izatean, zenbait alditan eta niri dagokidanez singularreko lehen pertsona erabili beharra.

D. Pedrorerikiko nire harremana 1983. urteko martxoan hasi zen, hari bidali nion gutun baten bidez, hori baino lehenxeago hark idatzi eta argitara emaniko *Contribución a la dialectología de la lengua vasca* gogotik ikusi eta gero, nahiz harexen bestelako lan batzuk ere lehendik ezagutzen nituen.

Izan ere, poz handia eman zidan *Fontes Linguae Vasconum* argitalpen entzutetsuak argitara eman zidan artikulu bateko zenbait datu haren lanerako baliatu izana, lan apal hura –egin ditudanetan aurrenekoa– *amateur* baten lana izan arren.

Gutun hartan nire burua aurkezteaz gainera, euskara desagertzeaz zegoen Nafarroako bi ibarretan bildu datu batzuk bidali nizkion, poztuko zelakoan, eta baita neure burua eskaini, hark nahi izanez gero beste zenbait lekutan ere datuak biltzeko.

Telefono-hotsak eman zidan, aurrenekoz, haren bozaren berri. Oso esker onekoa agertu zen nire ustegabeko eskaintzaren aurrean eta baita baiezko bo-robila eman ere, handik lasterrera idatziko zidala aginduz.

Handik egun gutxitara, zer ez nuen etxean errezipitu? xingola gorri zabal batez inguratu eta loturiko material ugari-ugaria; Bonaparteren denboraz geroztik, batez ere, hainbat ikerlarik bilduriko era askotako datuak, hainbat lanen kopiak... eta, neuk eskaini kolaborazioari begira, noski, garrantzitsuenak: egin beharreko inkesten orriak; batzuk beteta, eredu gisa, eta beste batzuk zuritan.

Lehen aipatu *Contribución a la dialectología* lanari erreparaturik oharu nintzen D. Pedrok bizkaierazko eta gipuzkerazko datu ugariagoak eta osoagoak zituela gainerako euskalkietakoak baino. Hau honela, Nafarroan saiatu nintzen gehien hasiera batean, hori horrela izateko zioa nire emaztea eta beronen familia osoa Iruñekoak izatearekin loturik dagoela, denbora hartan, gure hiru seme-alabekin, aitatxi-amatxirengana, hiri hartara maiz joaten ginenez.

Gerokoa errazki asma daiteke; behin lanean hasiz gero, eta gogotik arituz gero, herri jakin batean eginiko inkestaren emaitzak inguruko beste herri batekoa eskatzen du maiz, ustez beste euskalki, beste azpieuskalki edota barietatekoa dela edo izan daitekeela, edota, askotan, haien arteko balizko mugak non egon daitezkeen jakiten saiatzeko; saiatzeko, bai, askotan ez baita erraz izaten mugak finkatzea D. Pedrok berak ongi asko dakien moduan, saiatu, saiatzen den arren.

* * *

Eta nire D. Pedrorekiko harremanaren hasieraz hitz batzuk esan ondoren bidezkoa da, hauxe batez ere, hemen aurkezten den lanaz hitz pare bat esatea.

Lana hiru liburukitan eman da argitara, kontuan hartu behar baita euskalki hau aski hedaturik dagoela, Baiona ondoko hiriburutik hasi, *Aturri* ibaia-
ren ondoan beraz, eta alde honetako Nafarroako *Zaraitzu* ibarreraino, hain justu, beti ere Bonapartek egin zuen sailkapenaren arabera, hau izan baita Yrizarrek –salbuespen ttikiren bat gora-behera– zintzo-zintzo jarraitu duena.

D. Pedro, Ekialdeko euskalkiez mintzo denean, behin baino gehiagotan zuzendu zaio bai berak bai René Lafon ikertzaile ospetsuak duela jada mende erdi bat –mende erdi bat!– inkestak egiteko komenigarritzat jotzen zituzten herrien aukeraketa egokiari. D. Pedrok 15 inkesta-puntu proposatu zituen eta M. Renék 16.

Urteak joan dira, errepideak eta lekuetara iritsi ahal izateko moduak izugarriri erraztu dira. Gaurko lan-taldeak biziro saiatu dira eta emaitza hor dago: 45 inkesta oso, bestelako datu gehigarriak albo batera utzita.

Honen ondoren, gainera, eta lanari buru emateko, Zubererari eskainiriko liburua etorriko da, une honetan inprimategian, azken ukituak emateko, aurkitzen dena. Denbora laburrean, beraz, kalean egotea itxaroten dugu.

* * *

«¿Ya te dará tiempo?» esan omen zion anaia Luisek duela jada urte asko samar gure Pedro maiteari, hau, artean 75 urte inguruan zela –eta bizi zen lekuan bizi zela, erantsiko nuke nik– hau bezalako abentura sakonean ausardia handiz murgildu eta lanari buru-belarri eusteko hautua egin zuela ikusirik. Anaiaren burutazio xelebrea D. Pedrok berak ezagutarazi zidan aspaldisko Azkoitiko bere etxean, ikustaldi bat egitera eta, bide batez, lanen gora-beheretaz mintzatzeraz joan nintzaion udako arratsalde eder batez.

Zerua izan bide du lagun bere erronka arriskutsuan –D. Pedroren konstante bat izan da, orain arteko liburuen aurkezpenetan, «Jainkoak osasuna ematen badit» esapidea–, aldian aldiko laguntzaileekiko erabateko esker ona agertzeaz gainera, hau baita hau bezalako aurkezpenetan mintzatzeko hasi eta, ahoa ireki bezain laster egin duena.

D. Pedroz hitzegiterakoan batek ez daki nondik hasi. Oso kultura zabaleko pertsona izan arren zinez apal eta gozoa da, hurbil eta jatorra zentzurik zabalenean. Inori leziorik eman gabe beti entzuteko prest eta esaten zaiona gogotik hartzen dakiena, esalearen edo mementuko informatzailearen balizko maila apala gutxietsi gabe, alderantziz baizik. Haren laguntzaile eta adiskide izateko zorion eta ohorea izan dugunontzat benetan eredugarria.

* * *

Familia gizona da, orobat, D. Pedro, eta esan beharrik ere ez norainokoa. Alargundu zenez geroztik, duela hogeitau urte inguru, eta behin jubilazioa hartuta, lan hauetara eskaini dio bere indarrik handiena, Pedro Ramón, María Elena eta Iñigo eta Amalia seme-alabek, etxeko zerbitzari leial Gillermina andrearekin batera, zahartzaroko denbora, lanari eskainiriko denbora oparoz zalantzarik gabe, maitekiro gozatu diotela. Haatik izan du denborarik bestetarako: gaztetan ikasi bai baina, denbora faltagatik luzaz bazterturik izandako pianoa berriz ere jotzen hasteko, hainbat musikarirekin izaniko harremanez «etxetik ibiltzeko modukoa» omen den lan polit bezain gogoangarri bat idazteko, eta baita, orobat, hemen berean geroxeago aurkeztuko den *Memorias de un vascólogo* izeneko lan interesgarria idazteko ere. Eta jakin ere badakigu geldirik ez dagoena, bere abizenaren genealogiaren arbolari buruz ere zerbait idazten ari baita, hark berak duela jada denbora pixka bat aditzera eman zuezez. Gizon aparta, zinez, gurea!

* * *

Eta bukatzeko, hemen bildu garenon sentimendua biltzen dudan ustez, eskerrik beroenak eman nahi dizkiot D. Pedrori –eman nahi dizkiogu, beraz–, euskalgintzari oro har, aditzaren morfologiaren alorrean bereziki, egin dion ekarpen ikaragarriagatik, eginahal horretan guri guztioi erakutsitako adore eta kemen neurri gabekoagatik eta harreman pertsonalean ere erakutsi hurbiltasun eta gozotasun ezin handiagotatik. Gure artean oraindik ere ahalik denbora luzean izan dezagun desira helarazten diogu bihotz-bihotzez, senitartekoen eta gu guztion maitasuna lagun duela.